

**Interdyscyplinarne
aspekty diagnozy
i terapii logopedycznej**

WYDAWNICTWO
UNIWERSYTETU
ŁÓDZKIEGO

pod redakcją
Eweliny Zając i Mateusza Szurka

**Interdyscyplinarne
aspekty diagnozy
i terapii logopedycznej**

Ewelina Zając, Mateusz Szurek – Uniwersytet Łódzki, Wydział Filologiczny
Instytut Filologii Polskiej i Logopedii, Zakład Dialektologii Polskiej i Logopedii
90-236 Łódź, ul. Pomorska 171/173

RECENZENT

Katarzyna Kaczorowska-Bray

REDAKTOR INICJUJĄCY

Urszula Dzieciatkowska

REDAKTOR WYDAWNICTWA UŁ

Dorota Stępień

SKŁAD I ŁAMANIE

MUNDA – Maciej Torz

PROJEKT OKŁADKI

Agencja Reklamowa efactoro.pl

Zdjęcie wykorzystane na okładce: © Depositphotos.com/Milkos

© Copyright by Authors, Łódź 2020

© Copyright for this edition by Uniwersytet Łódzki, Łódź 2020

Wydane przez Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego

Wydanie I. W.09846.20.0.K

Ark. wyd. 16,5; ark. druk. 18,0

ISBN 978-83-8220-226-7

e-ISBN 978-83-8220-227-4

Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego

90-131 Łódź, ul. Lindleya 8

www.wydawnictwo.uni.lodz.pl

e-mail: ksiegarnia@uni.lodz.pl

tel. 42 665 58 63

SPIS TREŚCI

SŁOWO WSTĘPNE (<i>Ewelina Zajac, Mateusz Szurek</i>).....	9
CZEŚĆ I	
INTERDYSCYPLINARNOŚĆ TERAPII ZABURZEŃ MOWY OSÓB DOROSŁYCH	13
Justyna Antczak-Kujawin	
O METODACH DIAGNOZOWANIA ANOMII W OTEPIENIU ALZHEIMEROWSKIM	15
ABOUT METHODS OF DIAGNOSING ANOMY IN ALZHEIMER'S DEMENTIA	
Renata Gliwa	
OCENA KOMPETENCJI I SPRAWNOŚCI INTERAKCYJNYCH, KOMUNIKACYJNYCH I JĘZYKOWYCH PACJENTKI Z POSTĘPUJĄCĄ AFAZJĄ NIEPŁYNNĄ	29
DIAGNOSIS OF COMPETENCES AND INTERACTIVE, COMMUNICATION AND LANGUAGE SKILLS OF A PATIENT WITH PROGRESSIVE NONFLUENT APHASIA	
Agnieszka Hamerlińska	
MOWA PRZETOKOWA – STANDARD POSTĘPOWANIA LOGOPEDYCZNEGO U OSÓB PO IMPLANTACJI ZASTAWKI TCHAWICZO-PRZEŁYKOWEJ	53
SPEECH WITH VOICE PROSTHESIS AFTER REMOVAL OF THE LARYNX – STANDARD OF SPEECH THERAPY	
Magdalena Kokot	
ZABURZENIA WIDZENIA U OSÓB PO UDARZE MÓZGU A MOŻLIWOŚCI ADAPTACJI MATERIAŁÓW DRUKOWANYCH DLA OSÓB Z AFAZJĄ	63
VISUAL DISTURBANCES IN PEOPLE AFTER STROKE AND THE POSSIBILITY OF ADAPTATION OF PRINTED MATERIALS FOR PEOPLE WITH APHASIA	

Justyna Żulewska, Karolina Pożoga

WYPALENIE ZAWODOWE JAKO ZAGROŻENIE W PRACY LOGOPEDY NA ODDZIAŁACH NEUROLOGII I REHABILITACJI NEUROLOGICZNEJ	73
BURNOUT AS A THREAT AT THE SPEECH THERAPIST'S WORK IN THE DEPARTMENTS OF NEUROLOGY AND NEUROLOGICAL REHABILITATION	

CZĘŚĆ II

LOGOPEDIA I GLOTTODYDAKTYKA – WSPÓLNE CELE I METODY ..	89
---	----

Michalina Biernacka

WIEDZA GLOTTODYDAKTYCZNA W SŁUŻBIE LOGOPEDII MIĘDZYKULTUROWEJ	91
KNOWLEDGE OF TEACHING POLISH AS A FOREIGN LANGUAGE IN THE SERVICE OF INTERCULTURAL SPEECH-LANGUAGE THERAPY	

Małgorzata Rocławska-Daniluk, Weronika Kisiel

PODSTAWOWE ZAŁOŻENIA GLOTTODYDAKTYKI BRONISŁAWA ROCLAWSKIEGO I JEJ INTERDYSCYPLINARNE ZASTOSOWANIE W NAUCZANIU POCZĄTKOWYM I LOGOPEDII – PRZEGLĄD LITERATURY PRZEDMIOTOWEJ	105
THE BASIC ASSUMPTIONS OF BRONISŁAW ROCLAWSKI'S GLOTTODIDACTICS AND ITS INTERDISCIPLINARY APPLICATION IN PRIMARY EDUCATION AND SPEECH THERAPY: A REVIEW OF LITERATURE ON THE TOPIC	

Joanna Zawadka, Marlena Kurowska, Elżbieta Sadowska

ROZPOZNAWANIE SYTUACJI JĘZYKOWEJ DZIECKA DWU- I WIELOJĘZYCZNEGO Z WYKORZYSTANIEM LOGOPEDYCZNEGO KWESTIONARIUSZA ROZPOZNANIA SYTUACJI JĘZYKOWEJ DZIECKA W PERSPEKTYWIE WIELOJĘZYCZNOŚCI I WIELOKULTUROWOŚCI ..	115
RECOGNIZING OF THE LANGUAGE SITUATION OF A BILINGUAL AND MULTILINGUAL CHILD USING THE <i>SPEECH THERAPY QUESTIONNAIRE FOR RECOGNIZING A CHILD'S LANGUAGE SITUATION IN THE PERSPECTIVE OF MULTILINGUALISM AND MULTICULTURALISM</i>	

CZĘŚĆ III

INTERDYSCYPLINARNOŚĆ W DIAGNOZIE I TERAPII ZABURZEŃ MOWY ZWIĄZANYCH Z NIEWYKSZTAŁCONĄ KOMPETENCJĄ JĘZYKOWĄ	127
---	-----

Alicja Chilińska-Pułkowska

SPRAWNOŚĆ KOMUNIKACYJNA OSÓB Z GŁĘBOKĄ NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ INTELEKTUALNĄ	129
THE COMMUNICATION EFFICIENCY OF PERSONS WITH PROFOUND INTELLECTUAL DISABILITIES	

Renata Marciniak-Firadza

- TERAPIA LOGOPEDYCZNA DZIECKA Z MÓZGOWYM PORĄŻENIEM DZIECIĘCYM – STYMULACJA DOTYKOWA** 141
 LOGOPAEDIC THERAPY OF CHILDREN WITH CEREBRAL PALSY – TACTILE STIMULATION

Natalia Siudzińska

- WIELOSPECJALISTYCZNE POSTĘPOWANIE W PRZYPADKU DZIECKA Z ZESPOŁEM VAN DER WOUDE** 155
 MULTISPECIALIZED PROCEEDINGS IN THE CASE OF A CHILD WITH VAN DER WAUDE SYNDROME

Tomasz Wiech

- TERAPIA ZABURZEŃ MOWY I JĘZYKA CHŁOPCÓW Z ZESPOŁEM KRUCHEGO CHROMOSOMU X. STUDIUM PRZYPADKU** 165
 SPEECH AND LANGUAGE INTERVENTION FOR BOYS WITH FRAGILE X SYNDROME. CASE STUDY

CZEŚĆ IV

- INTERDYSCYPLINARNOŚĆ W DIAGNOZIE I TERAPII ZABURZEŃ MOWY DZIECI** 179

Izabela Ejsmunt-Wieczorek

- POLISEMANTYZMY WERBALNE W ZASOBIE LEKSYKALNYM DZIECI PRZEDSZKOLNYCH** 181
 VERBAL POLISEMANISMS IN THE LEXICAL RESOURCE OF KINDERGARTEN-AGE CHILDREN

Aleksandra Jastrzębowska-Jasińska

- ZASTOSOWANIE MODELU PODATNOŚĆ–STRES W TERAPII JĄKANIA U DZIECI** 189
 APPLICATION OF THE DIATHESIS–STRESS MODEL IN THERAPY OF CHILDREN WHO STUTTER

Justyna Kackieło-Tomulewicz, Karolina Milewska

- ANALIZA WYPOWIEDZI NARRACYJNYCH DZIECI PIĘCIOLETNICH PO ZAPOZNANIU SIĘ Z MATERIAŁEM AUDIOWIZUALNYM** .. 195
 THE NARRATIVE REPORTS' ANALYSIS OF 5 YEAR OLD CHILDREN AFTER GETTING AQUAIED WITH AUDIOVISUAL MATERIAL

Anna Karowicz

- KOMPLEKSOWA DIAGNOZA I TERAPIA JAKO WARUNKI SKUTECZNOŚCI TERAPII LOGOPEDYCZNEJ DZIECKA Z OPÓŹNIONYM ROZWOJEM MOWY** 211
 COMPREHENSIVE DIAGNOSIS AND THERAPY AS A CONDITION OF SPEECH THERAPY EFFICACY OF CHILD DIAGNOSED WITH DELAYED SPEECH DEVELOPMENT

Ewa Arleta Kos	
SPECYFIKA FUNKCJONOWANIA DZIECKA Z MUTYZMEM WYBIÓRCZYM W ŚRODOWISKU POZARODZINNYM	227
THE SPECIFICITY OF THE FUNCTIONING OF A CHILD WITH SELECTIVE MUTISM IN AN EDUCATIONAL ENVIRONMENT	
Magdalena Olempska-Wysocka	
WCZESNA DIAGNOZA LOGOPEDYCZNA DZIECKA Z ALALIĄ I NIEDOKSZTAŁCENIEM MOWY O TYPIE AFAZJI	245
EARLY SPEECH THERAPY DIAGNOSIS OF A CHILD WITH APRAXIA AND CHILDHOOD APHASIA	
Aleksandra Szczygieł	
CYWILIZACYJNE ZAGROŻENIA ROZWOJU SYSTEMU ODBIORU STYMULACJI PRZEDSIONKOWEJ I INTEGRACJI SENSORYCZNEJ ORAZ ICH POTENCJALNY WPŁYW NA ZABURZENIA ROZWOJU MOWY	253
CIVILIZATION THREATS TO VESTIBULAR STIMULATION RECEPTION AND SENSORY INTEGRATION SYSTEM DEVELOPMENT AND THEIR POTENTIAL IMPACT ON SPEECH DEVELOPMENT DISORDERS	
CZĘŚĆ V	
VARIA	271
Anna Herud, Grażyna Śmiech-Słomkowska	
CZYNNOŚCI FIZJOLOGICZNE JAMY USTNEJ	273
PHYSIOLOGICAL FUNCTIONS OF ORAL CAVITY	
Helena Liwo	
INTERDYSCYPLINARNOŚĆ JAKO KONIECZNOŚĆ W TEORII I PRAKTYCE SURDOLOGOPEDYCZNEJ	277
INTERDISCIPLINARITY AS A NECESSITY IN THEORY AND PRACTICE OF SURDOLOGOPAEDICS	

SŁOWO WSTĘPNE

Logopedia to interdyscyplinarna dziedzina nauki, która bardzo szybko rozwinęła się w ostatnim dziesięcioleciu. Jej intensywny rozwój jest związany ze wzrostem zapotrzebowania społecznego wynikającego ze zwiększenia świadomości i wiedzy na temat zaburzeń mowy. W procesie diagnostyczno-terapeutycznym mowy najważniejsza jest oczywiście rola logopedy, jednak najczęściej pełny sukces terapeutyczny osiąga się dopiero przy współpracy wielu specjalistów. Dlatego tak istotna w rozwoju myśli logopedycznej jest kooperacja wielu dziedzin nauki, świadcząca o interdyscyplinarności logopedii.

Artykuły zawarte w tej monografii są rozwinięciem wystąpień wygłoszonych podczas ogólnopolskiej konferencji logopedycznej *Interdyscyplinarne aspekty diagnozy i terapii logopedycznej* zorganizowanej 19 października 2019 r. przez Zakład Dialektologii Polskiej i Logopedii Instytutu Filologii Polskiej i Logopedii Uniwersytetu Łódzkiego. Konferencja była okazją do spotkania specjalistów z różnych dziedzin, w kręgu zainteresowań których znajdują się biologiczne i społeczne uwarunkowania mowy. Tom zawiera teoretyczne rozważania oraz wyniki badań własnych naukowców i praktyków, którzy reprezentują ośrodki naukowe, placówki oświatowe oraz terapeutyczne z całej Polski. Ukazali oni logopedię jako dziedzinę o interdyscyplinarnych podstawach, a także przyczynili się do kontynuacji dyskusji oraz współpracy specjalistów zajmujących się pomocą dzieciom i dorosłym z zaburzeniami mowy i języka. W monografii znajdują się rozważania specjalistów z różnych dziedzin – logopedii, neurologopedii, surdologopedii, onkologopedii, oligofrenopedagogiki, psychologii, ortodoncji, językoznawstwa, glottodydaktyki – co umożliwi wieloaspektowe spojrzenie na skomplikowane zagadnienie, jakim jest szeroko pojęta komunikacja.

Tom został podzielony na części poświęcone poszczególnym zagadnieniom tematycznym. Pierwszą część, zatytułowaną *Interdyscyplinarność terapii zaburzeń mowy osób dorosłych*, otwierają rozważania **Justyny Antczak-Kujawin** na temat diagnozowania zaburzeń nazywania u osób z otępieniem alzheimerowskim. Badaczka zaprezentowała autorskie propozycje metod diagnozowania anomii oraz procedurę diagnozowania zaburzeń mowy w przebiegu schorzeń wieku senioralnego. **Renata Gliwa** oceniła kompetencje i umiejętności interaktywne, komunikacyjne i językowe (z uwzględnieniem umiejętności leksykalno-semantycznych) pacjentów ze zdiagnozowaną pierwotną niepełną afazją i głęboką demencją.

Wskazała też dysproporcje wśród zachowanych zdolności i deficytów w zakresie wymienionych umiejętności oraz wykazała konieczność stosowania szczególowej logopedii w omawianym typie i stopniu demencji. Z kolei **Agnieszka Hamerlińska** omówiła problematykę mowy przetokowej w kontekście standardów postępowania logopedycznego u osób po laryngektomii całkowitej, u których przeprowadzono implantację zastawki tchawiczo-przelykowej. Zagadnieniom zaburzeń widzenia u osób po udarze mózgu został poświęcony artykuł **Magdaleny Kokot**. Wskazała ona możliwe sposoby zwiększenia efektywności terapii na podstawie badań własnych. Podkreśliła też konieczność współpracy wielu specjalistów w celu wpłynięcia na efektywność podejmowanych działań terapeutycznych. Pierwszą część monografii zamyka tekst **Justyny Żulewskiej** i **Karoliny Pożogi**, które oszacowały stopień wypalenia zawodowego wśród logopedów pracujących na oddziałach rehabilitacji neurologicznej i neurologii. Autorki spróbowały również poznać jego przyczyny oraz ustalić, jak stres i wypalenie zawodowe wpływają na jakość wykonywanej pracy.

Druga część monografii została poświęcona związkom logopedii z glottodydaktyką oraz zagadnieniu dwujęzyczności. Rozpoczyna ją artykuł **Michaliny Biernackiej**, która snuje rozważania na temat przydatności wiedzy glottodydaktycznej w codziennej pracy logopedy. Omawia również metody i techniki wykorzystywane w nauczaniu polskiej gramatyki w terapii logopedycznej. **Małgorzata Rocławska-Daniluk** i **Weronika Kisiel** w swoim artykule przedstawiają publikacje na temat glottodydaktycznego systemu edukacyjnego Bronisława Rocławskiego. Część drugą zamykają założenia *Logopedycznego kwestionariusza rozpoznania sytuacji językowej dziecka w perspektywie wielojęzyczności i wielokulturowości* autorstwa **Joanny Zawadki**, **Marleny Kurowskiej** i **Elżbiety Sadowskiej**. Autorki przedstawiają narzędzie, które ma wspomagać przeprowadzenie pogłębionego wywiadu logopedycznego w przypadku podejrzenia trudności z rozwojem mowy i języka u dzieci wychowujących się w środowisku wielojęzycznym i wielokulturowym.

Część trzecią, skoncentrowaną na tematyce związanej z diagnozą i terapią zaburzeń mowy u osób z niewykształconą kompetencją językową, rozpoczyna charakterystyka funkcjonowania osób z najcięższymi dysfunkcjami w zakresie nadawania i odbioru mowy na poziomie sprawności komunikacyjnej autorstwa **Alicji Chilińskiej-Pułkowskiej**. Autorka wymienia większość zachowań komunikacyjnych, które można zaobserwować u dziecka z głęboką, wieloraką niepełnosprawnością. **Renata Marciniak-Firadza** omówiła stymulację dotykową osób z mózgowym porażeniem dziecięcym na przykładzie autorskiej metody Eleny Archipowej. Dowodzi, że dzięki stymulacji dotykowej twarzy poprawia się funkcjonowanie jej mięśni i czucia, a celem stymulacji oralnej jest m.in. normalizacja wrażliwości okolic ust i wnętrza jamy ustnej oraz redukcja przetrwałych odruchów patologicznych. **Natalia Siudzińska** zaprezentowała natomiast przebieg i usprawnianie leczenia czteroletniego chłopca, urodzonego z zespołem van der

Woude. Zespół ten charakteryzuje się m.in. całkowitym rozszczepem wargi, wyrostka zębodołowego, podniebienia twardego i miękkiego, przetoką ślinową na wardze dolnej, znacznie skróconym wędzidełkiem podjęzykowym. Część trzecią zamyka studium przypadku czteroletniego chłopca z zespołem kruchego chromosomu X opracowane przez **Tomasza Wiecha**. Artykuł dotyczy problematyki zaburzeń rozwoju komunikacji i języka u dzieci z tym zespołem.

Część czwarta tomu odnosi się do tematyki związanej z interdyscyplinarnością w diagnozie i terapii zaburzeń mowy u dzieci. Rozważania otwiera artykuł **Izabeli Ejsmunt-Wieczorek** ukazujący polisemantyzmy werbalne w zasobie leksykalnym dzieci w wieku przedszkolnym. Autorka koncentruje się na ukazaniu zawisłości terminologicznych związanych ze zjawiskiem wieloznaczności w języku, nakreśleniu relacji polisem–neosemantyzm oraz rozstrzygnięciu terminologicznym w odniesieniu do mowy dzieci w wieku przedszkolnym. Z kolei **Aleksandra Jastrzębowska-Jasińska** zaprezentowała nowe podejście w interpretacji modelu podatność–stres w odniesieniu do terapii jąkania u dzieci. Autorka omówiła także *Program Całościowej Zintegrowanej Aktywności Dzieci (CZAD)* dla dzieci jąkających się i ich rodziców, bazujący na zmodyfikowanym modelu opisanym w artykule. **Justyna Kackieło-Tomulewicz** i **Karolina Milewska** przedstawiły wyniki badań dotyczące wpływu zaburzeń wymowy na kompetencję narracyjną dzieci pięcioletnich przeprowadzone w oparciu o autorskie narzędzie do badania kompetencji komunikacyjnej. Autorki dokonały charakterystyki wypowiedzi dzieci pięcioletnich, wskazując na zauważone różnice w wypowiedziach poszczególnych badanych. Z kolei **Anna Karowicz** omówiła sześć przypadków dzieci z opóźnionym rozwojem mowy, zwracając uwagę na konieczność współpracy logopedy z różnymi specjalistami, m.in. laryngologiem, neurologiem, pedagogiem, psychologiem, ortodontą, okulistą, terapeutą SI, fizjoterapeutą, audiologiem oraz foniatrą. **Ewa Arleta Kos** natomiast w swoim opracowaniu podała przyczyny mutyzmu wybiórczego w kontekście pozycji klasyfikacyjnej, uwzględniając kontrowersje wokół kryteriów diagnostycznych tego zaburzenia. Przedstawiła również specyfikę funkcjonowania dziecka z mutyzmem wybiórczym w środowisku pozarodzinnym. Rozważania **Magdaleny Olempskiej-Wysockiej** dotyczą wczesnej diagnozy logopedycznej dziecka z alalią i niedokształceniem mowy o typie afazji, mającej późniejsze znaczenie dla projektowania programu terapii logopedycznej oraz wczesnego wspomagania rozwoju dziecka, uwzględniającego jego specjalne potrzeby komunikacyjne. **Aleksandra Szczygieł** przedstawiła zagrożenia rozwoju systemu odbioru stymulacji przedsionkowej i integracji sensorycznej oraz ich potencjalny wpływ na zaburzenia rozwoju mowy. Autorka dokonała analizy istniejącej literatury dotyczącej wpływu prawidłowego rozwoju układu przedsionkowego na rozwój mowy oraz tworzenia się systemu integracji sensorycznej. W artykule przedstawiła także wyniki badań własnych dotyczących niebezpieczeństw związanych z nadużywaniem przez rodziców urządzeń pozycjonujących oraz multimediiów.

W części piątej znalazły się artykuły związane z innymi aspektami interdyscyplinarności logopedii. Otwiera ją artykuł **Anny Herud i Grażyny Śmiech-Słomkowskiej**, w którym zostały ukazane czynności fizjologiczne jamy ustnej. Autorki zwróciły uwagę na istotną rolę zabezpieczenia prawidłowych funkcji jamy ustnej oraz skuteczne niwelowanie ich dysfunkcji. Monografię zamyka tekst **Heleny Liwo**, która podjęła temat interdyscyplinarnej procedury implantowania, która umożliwia osobom głęboko niesłyszącym rozwijanie sprawności słuchowych i językowych. Badaczka omawia interdyscyplinarny charakter surdologopedii w dwóch aspektach – praktycznym i teoretycznym.

W książce został podkreślony interdyscyplinarny charakter logopedii, zaadresowano ją do różnorodnych specjalistów zajmujących się terapią zaburzeń mowy. Potwierdzeniem owej interdyscyplinarności jest szeroki wachlarz podjętych tematów. Poruszane zagadnienia są bardzo różnorodne – omówiono m.in. zaburzenia mowy u osób dorosłych, rolę współpracy logopedii z glottodydaktyką, zaburzenia mowy związane z niewykształconą kompetencją językową, wykorzystanie różnych dziedzin w diagnozie i terapii zaburzeń mowy u dzieci, a także problematykę związaną z interdyscyplinarną procedurą implantowania oraz anatomią jamy ustnej.

Uwzględniając szeroki dobór tematów składających się na całość prezentowanych w tomie zagadnień związanych z zakresem przedmiotowym współczesnej logopedii oraz sposób ich prezentacji, wyrażamy nadzieję, że do niniejszej monografii bazującej na aktualnej wiedzy logopedycznej sięgną z zainteresowaniem nie tylko logopedzi oraz studenci kierunków logopedycznych, lecz także specjaliści innych dziedzin, takich jak językoznawstwo, psychologia, pedagogika czy medycyna.

Ewelina Zając, Mateusz Szurek
Zakład Dialektologii Polskiej i Logopedii
Instytut Filologii Polskiej i Logopedii UŁ

CZEŚĆ I

**INTERDYSCYPLINARNOŚĆ TERAPII
ZABURZEŃ MOWY OSÓB DOROŚŁYCH**

Justyna Antczak-Kujawin*

O METODACH DIAGNOZOWANIA ANOMII W OTEPIENIU ALZHEIMEROWSKIM

ABOUT METHODS OF DIAGNOSING ANOMY
IN ALZHEIMER'S DEMENTIA

Słowa kluczowe: otępienie, choroba Alzheimera, diagnoza logopedyczna, anomia, zaburzenia sprawności leksykalno-semantycznej.

Keywords: dementia, Alzheimer's disease, logopedic diagnosis, anomia, lexical-semantic disorder.

Wprowadzenie

System leksykalny języka polskiego dysponuje bogatym repertuarem jednostek leksykalno-frazeologicznych. Jego podstawę stanowią nazwy własne (łac. *nomina propria*) wraz z nazwami pospolitymi (łac. *nomina appellativa*). Umiejętność nazywania, czyli zdolność do świadomego i trafnego używania jednostek językowych zgodnie z ich znaczeniem, określa się mianem sprawności leksykalno-semantycznej. Jej rozwój odbywa się szczególnie w okresie dzieciństwa (Zarębina, 1994, s. 113–136), jednak pełną dojrzałość językową oraz świadomość leksykalną człowiek nabywa i rozwija przez całe swoje życie.

Podsystem leksykalno-semantyczny języka stanowi ustalony i znany wszystkim użytkownikom danego języka, wewnątrznie usystematyzowany zbiór leksemów, będący odzwierciedleniem ich wiedzy o świecie oraz przejawem rozumienia relacji między zjawiskami. Badania dowodzą, iż zdrowy i mobilny mózg człowieka ma zdolność do gromadzenia ludzkich doświadczeń i ich porządkowania w pojęcia według uspołecznionego schematu (Grabias, 2010, s. 24; 2015, s. 20). Dzięki wspólności tego uporządkowanego obrazu świata członkowie danego społeczeństwa są w stanie porozumiewać się ze sobą (Milewski, 2006, s. 58). Poziom sprawności leksykalno-semantycznej jest zatem kluczowy dla ogólnego

---

* Uniwersytet Łódzki, Wydział Filologiczny, Instytut Filologii Polskiej i Logopedii, Zakład Dialektologii Polskiej i Logopedii, 90-236 Łódź, ul. Pomorska 171/173, e-mail: justyna.antczak@uni.lodz.pl, ORCID: 0000-0002-8473-9878.

rozwoju językowego człowieka. Jakikolwiek ograniczenia zasobu słownikowego, czyli zaburzenia sprawności leksykalno-semantycznej, przyczyniają się do zakłóceń w procesie językowego porozumiewania się (Grabias, 2015, s. 20).

Zaburzenia sprawności leksykalno-semantycznej objawiające się ograniczeniem lub brakiem umiejętności nazywania to anomia. Typowym objawem tych zaburzeń są m.in. minimalizacja zasobu słownikowego, uproszczenie struktury znaczeniowej wyrazu do relacji wyraz–desygnat oraz trudności w wyszukiwaniu nazw ze słownika mentalnego, czyli niemożność przypomnienia sobie danej nazwy. Zaburzenia nazywania manifestują się więc zaburzeniami lub znacznym ograniczeniem dostępu do słownika leksykalnego (Pąchalaska, 2003, s. 626; Kertesz, 2010, s. 42).

Liczni badacze zgodnie twierdzą, że najbardziej narażona na trudności w aktualizowaniu nazw jest grupa osób starszych (Tłokiński, 1990, s. 47; Domagała, 2015a, s. 91). Wiek senealny stanowi zatem czynnik, który istotnie wpływa na poziom aktualizacji nazw. Przyczyn zaburzeń sprawności leksykalno-semantycznej u osób starszych należy upatrywać w tzw. generalnym zwalnianiu i deficytach inhibicji (Fogler, James, 2007, s. 205; za: Rutkiewicz-Hanczewska, 2016, s. 86). Osoby w wieku podeszłym potrzebują bowiem więcej czasu do realizacji różnych zadań czy operacji mentalnych (tzw. spowolnienie myślowe) oraz są narażone na dodatkowe, mało istotne informacje, występujące w czasie procesu aktualizowania nazw (tzw. zahamowanie procesu myślenia).

Dotkliwych problemów leksykalno-semantycznych doświadczają nie tylko osoby starzejące się fizjologicznie. Zaburzenia sprawności leksykalno-semantycznej obserwuje się także u osób, u których starzenie się ma przebieg patologiczny, czyli osób z łagodnymi zaburzeniami poznawczymi, uszkodzeniami mózgu, chorobami otępiennymi oraz chorobami neurodegeneracyjnymi, w tym z chorobą Alzheimerera. Jak podkreślają badacze anomii (Kertesz, 2010; Arkin, Mahendra, 2001; Arango-Lasprilla i in., 2007, za: Domagała, 2007, s. 193; 2015a, s. 95), zaburzenia nazywania stanowią znaczącą cechę początkowej fazy choroby Alzheimerera¹ (*Alzheimer's disease, AD*).

Cel rozważań

W polskiej literaturze przedmiotu (językoznawczej i logopedycznej) znane są badania nad anomią i sposobami kompensowania błędów nazywania przez pacjentów z afazją (Maruszewski, 1966; Żarski, 1964; Panasiuk, 2000; Pąchalaska, 2003). Ponadto badania w odniesieniu do anomii proprialnej w porówna-

---

¹ Trudności z aktualizacją nazwy docelowej są także kluczowym objawem wariantu logopenicznego afazji pierwotnej postępującej (lvPPA) (Sitek i in., 2018; Antczak-Kujawin, 2019a).

niu z anomią apelatywną w grupie osób z udarem w półkuli lewej oraz z udarem w półkuli prawej prowadziła Małgorzata Rutkiewicz-Hanczewska (2016). Na gruncie neuropsychologii anomia zostaje omówiona jako objaw niespecyficznych trudności w znalezieniu właściwego słowa w różnych wariantach afazji pierwotnie postępującej (Sitek i in., 2018).

Jak dotąd problematyka dotycząca trudności anomicznych u osób w wieku senioralnym starzejących się fizjologicznie oraz zaburzeń nazywania w przebiegu otępienia alzheimerowskiego nie była przedmiotem szczególnego zainteresowania w środowisku językoznawców².

W niniejszym tekście zostały omówione autorskie³ propozycje metod diagnozowania anomii, które mogą być przydatne w logopedycznym badaniu sprawności leksykalno-semantycznej osób w wieku senioralnym starzejących się fizjologicznie oraz z otępieniem alzheimerowskim. Przedstawiono procedurę diagnozowania zaburzeń mowy w przebiegu schorzeń wieku senioralnego i podkreślono znaczenie oceny sprawności leksykalno-semantycznej w otępieniu alzheimerowskim. Ponadto, w celu wyjaśnienia mechanizmu dostępu do zasobu leksykalnego oraz procesu aktualizacji (wyszukiwania) nazw⁴, scharakteryzowano różne modele przetwarzania języka i organizacji słownika umysłowego⁵.

---

² Na gruncie logopedii i językoznawstwa dostrzega się bowiem brak opracowań o charakterze monograficznym, podejmujących całościowo zagadnienie związane z zaburzeniami o charakterze leksykalno-semantycznym w otępieniu alzheimerowskim. Częściowo problemy leksykalno-semantyczne osób starzejących się patologicznie omawia Aneta Domagała (2007; 2015a). Autorka opisuje trudności leksykalne doświadczane przez badanych pacjentów podczas ich spontanicznych wypowiedzi pojawiających się w toku indywidualnych rozmów.

³ Jedynie opisując badanie aktualizacji nazw w mowie spontanicznej i fluencji słownej, autorka odwołuje się do znanych w literaturze przedmiotu metod badania. Pozostałe propozycje sposobów badania rozumienia nazw oraz ich aktualizacji w próbach nazywania tzw. konfrontacyjnego i oralnego, stanowią część autorskiego narzędzia diagnostycznego do badania sprawności leksykalno-semantycznej osób w wieku senioralnym (por. Antczak-Kujawin, 2019b).

⁴ W pracy zostały omówione sposoby badania anomii apelatywnej, czyli zaburzeń aktualizacji nazw pospolitych (*nomina appellativa*), jednak warto również podkreślić duże znaczenie badania aktualizacji nazw własnych (*nomina propria*) w procesie diagnostycznym osób z różnymi schorzeniami, np. uszkodzeniami mózgu, chorobami otępieniami, a także osób w wieku senioralnym starzejących się fizjologicznie (por. Rutkiewicz-Hanczewska, 2016; Gliwa, 2017).

⁵ Termin „słownik umysłowy” jest powszechnie używany w literaturze psycholingwistycznej. Oznacza zasób leksykalny języka etnicznego rozumiany jako dynamiczna struktura lokująca się w pamięci długotrwałej, zawierająca słowa oraz ich charakterystykę semantyczną, gramatyczną i fonetyczną (Aitchison, 2003; Kurcz, 1992; 2005).

CZEŚĆ II

**LOGOPEDIA I GLOTTODYDAKTYKA
– WSPÓLNE CELE I METODY**

Michalina Biernacka*

WIEDZA GLOTTODYDAKTYCZNA W SŁUŻBIE LOGOPEDII MIĘDZYKULTUROWEJ

KNOWLEDGE OF TEACHING POLISH AS A FOREIGN
LANGUAGE IN THE SERVICE OF INTERCULTURAL
SPEECH-LANGUAGE THERAPY

Słowa kluczowe: fonodydaktyka, logopedia międzykulturowa, nauczanie wymowy, język polski jako język obcy.

Keywords: phonodidactics, intercultural speech-language therapy, teaching pronunciation, Polish language as a foreign language.

Wprowadzenie

Niniejszy tekst ma charakter poglądowy – nie ma bowiem takiej możliwości, by na kilkunastu stronach opisać wszystkie istotne aspekty powiązań między nawet podstawową wiedzą fonodydaktyczną (gałąź glottodydaktyki skoncentrowana na nauczaniu wymowy osób z doświadczeniem migracji) a logopedią. Poruszone kwestie to więc wybór tych, które poprzez odniesienie do doświadczeń autorki wydają się jednymi z najistotniejszych. Od razu warto też zaznaczyć, że o przeciwnym kierunku wpływów pisano już niejednokrotnie (Madelska, 2010b; Świstowska, 2011; Biernacka, 2016; Czempka-Wewióra, Graboń, 2017), oddziaływanie zdobywcy logopedii na pracę glottodydaktyków jest bowiem nie do przecenienia – sposób diagnozy błędów wymawianiowych, umiejętne odróżnianie ich od wad wymowy, techniki wywoływania głosek, ich utrwalania i automatyzacji czy usprawniania narządów artykulacyjnych to tylko wybór zagadnień, które poruszali wymienieni badacze.

By jednak wykazać, w jakim wymiarze wiedza glottodydaktyczna może się przydać logopedom, rozważania należy zacząć od zagadnień elementarnych, czyli terminologii. Istotą prowadzonego wywodu jest bowiem założenie, że zarówno

---

* Uniwersytet Łódzki, Wydział Filologiczny, Instytut Filologii Polskiej i Logopedii, Zakład Lingwistyki Stosowanej i Kulturowej, 90-236 Łódź, ul. Pomorska 171/173, e-mail: michalina.biernacka@uni.lodz.pl, ORCID: 0000-0002-2414-9745.

glottodydaktyka polonistyczna (badająca wszystkie elementy układu glottodydaktycznego, a teoretyczną wiedzę przekładająca na praktykę nauczania języka polskiego jako obcego/drugiego/odziedziczonego – por. Zarzycka, 2018, s. 30), jak i logopedia (traktująca o biologicznych uwarunkowaniach języka i zachowań językowych, wykorzystywana do diagnozy i terapii zaburzeń mowy oraz wszelkich problemów z komunikacją międzyludzką – por. Grabias, 2011, s. 17–18) to dwie niezwykle prężnie rozwijające się nauki, które dzięki interdyscyplinarnemu charakterowi (czerpiąc z siebie nawzajem, lecz także z wielu innych dyscyplin) mogą wreszcie uzyskać status liczących się nauk humanistycznych, bowiem ich badania i analizy przekładają się na wnioski mające praktyczne zastosowania dla współczesnego społeczeństwa. O ile więc logopedii służy fonetyka patoartykulacyjna (por. Siudzińska, 2011, s. 57), która bada i opisuje indywidualne i nie-normatywne realizacje fonemów, o tyle w glottodydaktyce mówi się o fonetyce korektywnej – punkt ciężkości osadzając nie na koncentrowaniu się na różnicach pomiędzy wymową rodzimych użytkowników języka a obcokrajowców, lecz na sposobie radzenia sobie z nimi, przewidywania ich wystąpienia w zależności od tego, w jakim wieku jest mówiący po polsku cudzoziemiec lub z jakiego kręgu kulturowo-językowego pochodzi, a także ich eliminowania (zob. Biernacka, 2016). Należy jednak zaznaczyć, że dla obu zarówno klasyfikowanie błędów, jak i ich analiza to ważne źródło wiedzy, pomagające ustalić sposoby prowadzonej terapii lub korekty. Niemniej jednak, by właściwie ocenić sposób wymowy, specjalista musi wykazywać się odpowiednimi kompetencjami i szeroką wiedzą z zakresu fonetyki w ogóle: fundamentalne jest oczywiście przejście kursu fonetyki artykulacyjnej ogólnego języka polskiego, a ideałem sytuacja, w której choć elementarne podstawy fonetyki akustycznej, audytywnej, patoartykulacyjnej i korektywnej są włączane w tok nauki. Jeśli natomiast chce się prawidłowo i bez wątpliwości diagnozować (logopedzi) lub orzekać (fonodydaktycy) o powodach zmienionej wymowy oraz najskuteczniejszych formach zaradzania błędom wymawianiowym (zakładając, że to możliwe i pożądane), to nie można zakończyć rozwoju kompetencji zawodowych na uzyskaniu tej podstawowej wiedzy.

Znajomość systemów fonologicznych języków świata

Przede wszystkim za niezbędne i kluczowe uważa się zaznajomienie się specjalisty z obcymi systemami fonologicznymi – dobrze, by znał, choć ogólnie, potencjał w zakresie systemów fonologicznych różnych języków świata (np. mlasków czy tonów), zaś dokładnie warto, by znał te, którymi posługują się osoby przez niego uczone lub terapeutyzowane. Zapoznanie się z inwentarzem fonemów danego języka obcego – choć dziś dzięki Internetowi łatwiejsze niż jeszcze kilka lat temu – nie jest jednak wystarczające. Trzeba mieć na względzie m.in. wariantywność wymowy uzależnioną od formalizacji sytuacji komunikacyjnej czy też obligatoryj-

CZEŚĆ III

**INTERDYSCYPLINARNOŚĆ
W DIAGNOZIE I TERAPII
ZABURZEŃ MOWY ZWIĄZANYCH
Z NIEWYKSZTAŁCONĄ
KOMPETENCJĄ JĘZYKOWĄ**

Alicja Chilińska-Pułkowska*

SPRAWNOŚĆ KOMUNIKACYJNA OSÓB Z GŁĘBOKĄ NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ INTELEKTUALNĄ

THE COMMUNICATION EFFICIENCY OF PERSONS WITH PROFOUND INTELLECTUAL DISABILITIES

Słowa kluczowe: niepełnosprawność intelektualna, głęboka niepełnosprawność intelektualna, komunikacja, AAC, komunikacja alternatywna i wspomagająca, logopedia.

Keywords: intellectual disability, profound intellectual disability, communication, AAC, alternative and augmentative communication, speech therapy.

Wprowadzenie

Zagadnienie kompetencji i sprawności komunikacyjnej osób z głęboką niepełnosprawnością intelektualną to temat pozostający nadal na pograniczu rozważań teoretycznych i praktycznych logopedów. Przedmiotem logopedii są „biologiczne uwarunkowania języka i zachowań językowych” (Grabias, 2016, s. 35), a logopeda powinien posiadać „procedury i narzędzia badawcze pozwalające oceniać i interpretować wypowiedzi jednostki (w jej pełnym, werbalnym oraz gestyczno-mimicznym charakterze)” (Grabias, 2012, s. 57–58). Wobec tej warunkującej definicji trudno sprostać wymaganiom terapeutycznym, diagnostycznym i badawczym, jakie stawia przed logopedami grupa osób niemownych i niemówiących¹.

---

* Uniwersytet Gdański, Instytut Logopedii, 80-308 Gdańsk, ul. Wita Stwosza 58, e-mail: alapruszcz@wp.pl

¹ Pojęcie niemowności nie jest obecne ani w językoznawstwie, ani w logopedycznym dyskursie. Mirosław Michalik dokonuje swoistej reinterpretacji pojęć *mowy* i *mówienia* oraz proponuje następujące definicje: *niemówienie* to sytuacja, w której „nadawca, chcąc przekazać odbiorcy pewną informację, nie wybiera z kodu językowego odpowiedniego słownictwa i struktur gramatycznych, nie uruchamia narządów mownych mających zrealizować formę wybranych jednostek językowych, w wyniku czego nie wysyła fal

Rzeczywistość terapeutyczna wymaga jednak podejmowania działań rehabilitacyjnych, gdyż „podstawowym zadaniem rehabilitacji dziecka z niepełnosprawnością jest opanowanie przez nie umiejętności porozumiewania się” (Bombińska-Domżał, 2012, s. 503). Mimo że problematyka rozwoju umiejętności porozumiewania się u dzieci niemówiących, zwłaszcza dzieci z głęboką niepełnosprawnością intelektualną, jest wciąż niedostatecznie zbada i opisana, trudno nie zgodzić się ze stwierdzeniem, iż „wykorzystanie systemów komunikacji alternatywnej i wspomagającej daje szansę dzieciom nie mogącym porozumiewać się werbalnie na pełniejsze uczestnictwo w życiu społecznym i kulturalnym” (Bombińska-Domżał, 2012, s. 503). Podejmowane badania, rozważania teoretyczne i praktyczne są niezbędne do poszerzania wiedzy na temat opisywanego zjawiska.

Jak zaznacza Alina Smyczek, logopeda wraz z fizjoterapeutą stanowią pierwszy zespół diagnostyczny i terapeutyczny małego dziecka zagrożonego niepełnosprawnością. Narzuca to konieczność posiadania wiedzy na temat wszystkich dostępnych sposobów postępowania, gdy zespół ów stwierdzi mogące pojawić się poważne trudności w rozwoju umiejętności porozumiewania się. Logopeda powinien orientować się w formach diagnozy zachowań komunikacyjnych oraz w formach terapii z wykorzystaniem alternatywnych i wspomagających metod komunikacji już na najwcześniejszym etapie wspomagania rozwoju (por. Smyczek, 2006, s. 71). Powinien także wykazać się umiejętnościami, które Mirosław Michalik nazywa kompetencją lingwoedukacyjną i definiuje jako dostateczny poziom wiedzy i umiejętności terapeuty w zakresie: „1. Kształtowania zdolności odbiorczych osób niemówiących/niemownych [...]; 2. Wyposażania osoby niemówiącej lub niemownej w sposoby przekazywania wiedzy [...]; 3. Umiejętności diagnozowania stopnia przyswojenia kompetencji lingwistycznej przez osobę niemówiącą/niemowną” (Michalik, 2018, s. 204).

Charakterystyka funkcjonowania osoby z głęboką niepełnosprawnością intelektualną

Iloraz inteligencji osób z głęboką niepełnosprawnością intelektualną wynosi poniżej 20 (tzn. 5 i więcej odchyłeń standardowych). Literatura przedmiotu uwzględnia podział wewnątrz tej grupy na jednostki bardziej lub mniej

---

akustycznych do ucha odbiorcy, w którego narządach odbiorczych nie dokonuje się recepcja dźwięku i jego interpretacja mentalna” (Michalik, 2018, s. 44). Za nadrzędne do pojęcia *niemówienia* uznaje pojęcie *niemowności*, które definiuje jako „niepodejmowanie zespołu czynności, jakie przy udziale języka wykonuje człowiek mówiący [...], nie pozna je przy tym samymi rzeczywistości na poziomie osób mownych, nie przekazuje także jej interpretacji [...] innym uczestnikom życia społecznego” (Michalik, 2018, s. 44).

CZEŚĆ IV

**INTERDYSCYPLINARNOŚĆ
W DIAGNOZIE I TERAPII
ZABURZEŃ MOWY DZIECI**

Izabela Ejsmunt-Wieczorek*

POLISEMANTYZMY WERBALNE W ZASOBIE LEKSYKALNYM DZIECI PRZEDSZKOLNYCH

VERBAL POLISEMANISMS IN THE LEXICAL RESOURCE
OF KINDERGARTEN-AGE CHILDREN

Słowa kluczowe: mowa dziecka, słowotwórstwo, czasownik, polisemia, neosemantyzm.
Keywords: child's speech, wordbuilding, verb, polisemy, neosemantics.

Wprowadzenie

Wieloznaczną istotę słów zauważono już w starożytnej Grecji. Wprawdzie badania nad semantyką leksemów rozpoczęły się dopiero w XIX w. (np. Ferdinand de Saussure, Hermann Paul), ale o podstawowym i wtórnym znaczeniu wyrazu pisali już filozofowie antyczni. Odmienne spojrzenie na semantykę leksemów przyniosła gramatyka kognitywna opierająca się na teorii prototypów i proponująca nowe ujęcie metafory. Zgodnie z kognitywnym punktem widzenia postrzeganie i przetwarzanie informacji uwzględnia nie tylko doznania zmysłowe, lecz także treści pamięciowe i wyobrażenia. Z tego względu kategoryzacja sama w sobie jest z natury polisemiczna, tak jak polisemiczne jest nasze myślenie, a w konsekwencji również komunikowanie (Dobrosz-Michiewicz, 2016, s. 187). Józef Porayski-Pomsta (2015, s. 177) funkcję komunikacyjną języka utożsamia z pragmatyką (wyrażaniem poprzez mowę własnych intencji), podkreślając, że stanowi ona istotę kształtowania się systemu językowego i komunikacyjnego dziecka.

Cel i metodologia badań własnych

Zasadniczym celem artykułu jest ukazanie zawilości terminologicznych związanych ze zjawiskiem wieloznaczności w języku, nakreślenie relacji polisem–neosemantyzm w zasobie leksykalnym przedszkolaków oraz próba rozstrzygnięcia, czy

---

* Uniwersytet Łódzki, Wydział Filologiczny, Instytut Filologii Polskiej i Logopedii, Zakład Dialektologii Polskiej i Logopedii, 90-236 Łódź, ul. Pomorska 171/173, e-mail: izabela.ejsmunt@uni.lodz.pl, ORCID: 0000-0002-1802-0005.

w odniesieniu do mowy dzieci¹ w wieku przedszkolnym możemy mówić o werbalnej polisemii leksykalnej czy jedynie o neologizacji (neosemantyzacji) języka.

Materiał źródłowy pochodzi od 40 dzieci w wieku przedszkolnym, będących w normie intelektualnej, w przedziale wiekowym 5–6 lat. Badania miały charakter eksperymentalny, prowadzono je w latach 2017–2018 metodą poprzeczną (w jednej grupie wiekowej) w 3 przedszkolach regionu łódzkiego². Zdecydowano się na czasownik, ponieważ jest to najsłabiej opracowana część mowy w języku przedszkolaków, ponadto – według niektórych językoznawców – to właśnie verba odznaczają się największym stopniem polisemiczności (por. Wojan, 2010, s. 90). Przytoczone w artykule leksemy czasownikowe pochodzą z codziennych dziecięcych konwersacji, luźnych rozmów, tematycznie ukierunkowanych dyskusji oraz pytań o konkretne czasowniki, które mogą mieć charakter wieloznaczny. Materiał zbierano samodzielnie, uważnie przysłuchując się dialogom i dyskusjom dzieci w czasie zajęć i zabaw przedszkolnych oraz wchodząc z nimi w zamierzone interakcje językowe. Swobodne wypowiedzi badanych utrwalano na nośniku cyfrowym, a w kolejnym etapie rozpisywano je na fiszkach, wydobywając znaczenia czasowników z zasłyszanych kontekstów. Następnie raz jeszcze pytano dzieci o znaczenia wyekscerpowanych czasowników. Zamierzeniem takiej przekrojowej strategii badawczej było sprawdzenie, czy pojawiające się w mowie dziecka neosemantyzmy werbalne są mu znane także w innych znaczeniach znajdujących się w słowniku języka polskiego. Na przykład pozyskany w czasie luźnej wymiany zdań między przedszkolakami czasownik *kartkować* (pochodny od podstawy słowotwórczej ‘kartka’) bez wątpienia potraktujemy jako dziecięcy neosemantyzm w obydwu odnotowanych znaczeniach: **1.** ‘rozrzucać kartki’ *Przestań tu kartkować, nie zasypuj podłogi*; **2.** ‘liczyć kartki’ *Tymek już kartkuje (liczy), ile każdy dostał (kartek)*. Kiedy jednak to samo dziecko, ale już w innych okolicznościach, zapytano: *Jak myślisz, co może oznaczać wyraz kartkować? Czy wiesz, co można kartkować?*, okazało się, że zna ono także jego znaczenie ogólnopolskie ‘przeglądać, wertować kartki w książce’ *Ja najbardziej lubię z babcią kartkować książki, babcia mi czyta, a sam oglądam obrazki*. W tym przypadku należałoby już mówić o polisemii werbalnej czasownika *kartkować*.

---

¹ Za Józefem Porayskim-Pomstą (2015, s. 20) przyjmuję, że mowa dziecka to zarówno okres, w którym przyswaja ono sobie sposoby porozumiewania się z otoczeniem (dotyczy to samego systemu językowego oraz innych sposobów porozumiewania się, np. gestów), jak i charakterystyczne dla okresu dziecięcego sposoby i formy komunikowania się z otoczeniem, zmienne w czasie.

² Do jednego z podłódzkich przedszkoli uczęszczały dzieci wychowujące się w środowisku wiejskim, co zaowocowało pozyskaniem form gwarowych i sprowokowało do kolejnych rozważań terminologicznych poświęconych zagadnieniu wieloznaczności w mowie dzieci.